
SZABADKÖMŰVESI PÁHOLYNEVEINK VÁLTOZÁSAI

1. A szabadkőművesség ókori és középkori elemek felhasználásával a 18. században, a feltörekvő polgársággal vált szervezetté. A polgárság szerette volna elérni azt a helyet a társadalomban, amelyet a gazdasági életben már sikerült elérnie. Előzőleg, a hűbériségben ugyanis a társadalmi ranglétrán elfoglalt helye meghatározta az egyén életét. A polgárság az örökletes előjogok ellen harcolt, vagyis az emberi egyenlőség gondolatát tűzték zászlajukra. A polgári foglalkozásokhoz, tehát a kereskedéshez és iparhoz szabadságra volt szükség, és kialakult a testvériség is közöttük. Ezek az eszmék váltak a szabadkőművesség vezérelveivé. Már a 17. században megalakultak a páholyok szerte egész Európában. A Londonban akkor már működő négy páholy alakult szervezetté 1717. június 24-én, a Szent Pál székesegyház udvarán. Ekkor alakították meg Anglia Nagypáholyát. 1723-ban James Anderson anglikán lelkész állította össze a régi hagyományokra támaszkodva a szabályzatukat, az úgy nevezett „andersoni alkotmányt”. Ezt a szabadkőművesek a mai napig elfogadják. Eszerint minden ember egyenlő, függetlenül bármilyen szemponttól, vagyis a bőr színétől, a vagyoni helyzetétől, származástól, vallástól. Szabadkőműves bármelyik független, szabad, jó hírű férfiú lehet. Vagyis a nőket és a rabszolgákat kizárják maguk közül. A szabadkőművesnek kötelessége a Felsőbb Lényben hinnie, és a hazáját szolgálnia.

A szabadkőműves páholyoknak a szervezetté alakulásuktól, vagyis 1717-től fogva nevet adtak. Az akkor már élő négy páholy egyesült ekkor, június 24-én, a nyári napforduló alkalmából, Szent Iván napján Anglia Nagypáholyává. A négy páholy mindegyikének volt már neve. Névátvitellel arról a kocsmáról nevezték el a páholyt, amelyikben a tagok rendszerint összejöttek: a *Lúdhoz és rostélyhoz*, a *Korona*, az *Alma* és a *Nagy Borospohár és Szőlőfürt páholy* gyűlt össze a Szent Pál székesegyház udvarán azért, hogy megalakítsa Anglia Nagypáholyát (BERÉNYI 2001b).

A továbbiakban kizárólag magyar páholynevekkel foglalkozom. Vizsgálataimban az 1992-ben a Magyar Névtani Dolgozatok 114. kiadványként megjelent „Szabadkőművesi páholyneveink 1991-ig” és az ennek folytatásaként kiadott „Páholyneveink 2000-ig” című dolgozatomra támaszkodom. Az elsőben 303, az utóbbiban pedig 313 páholynév szerepel.

A páholyneveket a páholy alapítói szokták adni. Ez a páholynévadás együtt jár magával a páholy megalapításával. Sok esetben azonban az elnevezést valamilyen ok miatt megváltoztatják. A névváltoztatásokat több csoportba foglaltam.

2. Korszakonkénti eltérések. – Határozott eltérés mutatkozott a 18. századi páholynevek és a későbbiek között. A 18. századi páholynevek a kor nyelvhasználatának megfelelően német, latin vagy francia nyelvűek voltak. (ABAFI 1993; a dégi Festetich-kastélyban őrzött iratok elégséget követően forrásként használatos. Az eredeti iratok alapján készült mű lefordítja a páholyneveket magyarra. A dolgozatban a magyarra fordított

változatokat említtem.) A 18. századi páholynevek másik általános jellemzője a kor irodalmában megtalálható ajánlások megfelelőjeként alkalmazott ajánlás. Csakhogy ezeket az ajánlásokat nem a mecénáshoz vagy más előkelő személyhez intézték, hanem különféle szabadkőműves erényhez, fogalomhoz, tárgyhoz. Ezzel az ajánlással a páholy célját kívánták kitűzni. Példa a 18. századi, ajánlással ellátott páholynévre az eperjesi *Az alvó oroszlánhoz*, a monyorókeréki *Az arany szarvashoz* páholy neve, az álmosdi *A becsületességhez* páholynév, a pozsonyi vagy a budai *Az egyesüléshez páholy* elnevezés. Az eltérés közöttük, hogy Pozsonyban a német, Budán a latin változatot választották, a tagok nyelvhasználatát követve. A budai *Az első ártatlansághoz*, a miskolci *Az erényes világpolgárhoz*, a selmecbányai *Az erényes emberbaráthoz*, az eperjesi *Az erényes utazóhoz*, a balassagyarmati *Az erényes zárándokhoz*, a bukovinai *Az erényes világpolgárokhoz*, a kassai *Az égő csipkebokorhoz*, a budapesti *A nagyszívűséghez*, a pozsonyi és a budai *Hallgatagsághoz*, a temesvári *A három fehér liliomhoz*, a nagyszombati *A három horgonyhoz*, a brassói *A három oszlophoz*, a varasdi *A hét csillaghoz és egyetértéshez*, *A három sárkányhoz*, a pesti *A hét csillaghoz*, a budai *Egyesüléshez*, a kézdívasárhelyi *Az igazi egyetértéshez*, a varasdi *A jó tanácsához*, a nagyszombati *A megszentelt buzgalomhoz*, a besztecerbányai *A koronázott reményhez*, a sambori *A reményhez*, az eperjesi *A rettenthetetlen erényhez*, a varasdi *A szabadsághoz*, a pozsonyi *Hallgatagsághoz*, a resicai és a pozsonyi *Az igazsághoz*, az ugyancsak pozsonyi *Biztonsághoz*, a zágrábi *Bölcsességhez*, a károlyvárosi *Az igazsághoz* elnevezésű páholy, a trieszti *Az egyetemes harmóniához és egyetértéshez*, a pesti *Szent Borbálához páholy*.

Gyakori a két tagból álló 18. századi páholynév. Az első tag általában valamilyen személy, nem ritkán uralkodó neve. Ehhez fűzik az ajánlást, amely szabadkőművesi erény. Ilyen a pozsonyi *Columbus, a világtengerhez*, a budai *Ferenc, az örökdő oroszlánhoz*, a nagyszombati *Harmónia, a három tengeri levélhez*, a pozsonyi *Lessing, a három gyűrűhöz*, a nagyszombati *Szent András, a három tengeri levélhez*, a pesti *Szent Sándor, a három ezüst horgonyhoz* című páholy.

A 19–20. században ezek a páholyok már nem léteztek az uralkodó betiltó rendelkezése miatt. A 19. század utolsó harmadától alakult páholyok neve pedig már más szokást tükröz, de előfordult, hogy az erőszakosan megszüntetett 18. századi páholy nevéhez ragaszkodva őrizték a régi hagyományt. Ilyen újjáélesztett páholynév volt a brassói 19. századi *A három oszlophoz páholy* neve. A 19. században már nem szokásos ajánlást tartalmaz a pesti *A munkához* páholynév is. Érdekes, hogy a 19. században alakult győri *Jaurinum, a három folyóhoz páholy* neve is a 18. századi kéttagú ajánlások formát éleszti újjá, akárcsak a 19. századi *Kossuth Lajos, a dicső fény hajnalához páholy* Pesten, a *Kölcsey Ferenc, a Világosságért páholy* Pápán. A *Deák Ferenc, a Testvériséghez* nevű budapesti páholy is újjáélesztette a 18. századi névadási formát, sőt ezt átvitték a 20. századba is, ugyanezen a néven újjáalakítva a páholyt, méghozzá 1945-ben, majd az 1950-ben történt betiltást követően 1989-ben is. Hasonlóan 18. századi névadási forma őrződött meg a 19. században alakult szegedi *Árpád, a Testvériséghez páholy* nevében, amely ugyancsak újjáéledt két alkalommal is a 20. században. A budapesti *Könyves Kálmán, az előítéletek legyőzéséhez páholy* neve is 18. századi hagyományt őriz, majd a 20. században is újjáéledt ez a régi páholynév, hasonlóképpen a budapesti *Corvin Mátyás, az igazságoshoz páholy*, amely újjáalakult a 20. században ugyanezen a néven. Érdekes a nagyszombati 19. századi páholynév, amely a 18. századira emlékeztet ugyan, de nem teljesen

azonos vele: *Harmónia, a három tengeri levélhez páholy*. A páholynevből rendszerint eldönthető, hogy melyik században volt használatos.

3. Egyszerűsödés, rövidülés. – Feltehető, hogy az élőbeszédben már a 18. században sem tették hozzá a páholynévhez a benne található ajánlást. Kazinczy levelezésében mindenestre már így található a páholynév: *Világpolgárok*. A 19. századtól napjainkig rendszerint az ajánlás kihagyásával így említik a régebben kéttagú, ajánlással kiegészített páholynevet az ajánlás kihagyásával: *Columbus, Harmónia, Lessing, Szent András, Szent Sándor páholy*.

A 19. századi ajánlással kéttagúvá vált páholyneveket is rendszerint rövidítve, az ajánlás kihagyásával említették írásban, s feltehetőleg szóban is. Ilyen volt az *Árpád*, a *Corvin Mátyás*, a *Deák Ferenc*, *Könyves Kálmán*, *Kölcsey Ferenc* stb. páholy említése a közszoói utótag nélkül.

A már egytagúvá rövidült páholynév a szóhasználatban még tovább rövidül akkor, amikor személynév, vagyis vezeték- és keresztnév a páholynév. Így említik röviden: *Corvin*, *Deák*, *Kölcsey*, *Kőrösi Csoma*, sőt *Kőrösi*, *Kossuth*, *Kazinczy*, *Jászi* stb. páholy. Érdekes, hogy azon páholyok neve is lerövidült, amelyekben nem vezeték- és keresztnév volt, például a *Könyves Kálmán*, az *előítéletek legyőzéséhez páholy* neve előbb az ajánlást vesztette el: *Könyves Kálmán páholy*, majd mintha vezetéknev lett volna Kálmán király ragadványneve, úgy rövidült *Könyves páholy*-ra a páholynév.

A 18. századi uralkodó szokást váltotta fel a 19–20. század leggyakoribb páholynevéadási gyakorlata. Ez a személyről vagy fogalomról, esetleg tárgyról történő páholyelnevezés, ajánlás nélkül. Ilyen a budapesti *Anonymus* és az *Archimedes*, a verseci és brassói *Auróra*, a törökszentmiklósi *Ákác*, a selmecbányai *Bányamécs*, a kaposvári *Berzsenyi páholy*, a nyíregyházi *Bessenyei kör*, a marosvásárhelyi *Bethlen Gábor kör*, majd *páholy*, a nagyváradi *Bihar* és *Szent László páholy*, a budapesti *Budapest*, *Comenius*, *Március*, *Martinovics*, *Minerva* és *Világ páholy*, a csurgói *Csokonai kör*, a székelyudvarhelyi *Darwin kör*, a budapesti *Demokrácia*, *Diogenes*, *Erzsébet*, *Eötvös*, *Fáklya*, *Galilei*, *Haladás*, *Pátria*, *Petőfi*, *Progressio*, *Prometheus*, *Pythagoras*, *Reform*, *Szilágyi Dezső*, a lugosi *Dél páholy*, a szombathelyi *Ébredés páholy*, a fehértemplomi *Élet kör*, a besztercebányai *Felvidék páholy*, a pozsonyi *Goethe*, a rimaszombati *Gömör*, a nagyváradi *Gozsdu Manó*, a munkácsi *Hegyvidék*, a pozsonyi *Hírá*, a bajai *Honszeretet kör*, majd *páholy*, a temesvári *Hunyadi*, a dévai *Hunyad*, a pécsi *Irányi Dániel*, a zombori *Jövendő*, a *Kárpát kör*, majd *páholy* Ungvárott, a *Kisfaludy Károly* és a *Kisfaludy Sándor páholy* Győrött, a *Kossuth páholy*-ok, a *Kőrösi Csoma Sándor páholy* Debrecenben, a *Kosmos páholy* Oraviczán, a pécsi *Missió kör*, a nagykanizsai *Munka*, a palánkai *Őrtűz*, a kolozsvári *Unio*, az orsovai *Vaskapu kör*, a *Világ kör*, majd *páholy* Nagybecskerekén, a beregszászi és újpesti *Világosság*, a hódmezővásárhelyi *Virradat* és a zilahi *Wesselényi kör* és így tovább.

Ezt a változást nevezhetjük névdivatnak a páholynevek körében.

4. Magyarosodás. – A polgárosodással együtt járt a városiakok nyelvének magyarosodása. Mint tudjuk, a 18. században a városi polgárság, a szabadkőműves páholyok tagjai német nyelvet használtak. Ennek megfelelően, ahogyan példákat is említettem rá,

német, esetleg francia vagy latin nyelven adták meg a páholyok nevét is. A polgárság elmagyarosodása később érezhető lett a páholynevekben is. Álljon itt erre néhány példa: Pesten a 19. században, 1868-ban alakult meg az *Einigkeit im Vaterlande páholy*. Ez egyike volt a század első páholyainak. Tagjai közé pesti polgárok tartoztak. Mint a korszak páholyaiban általában, hazafias célok is szerepeltek kitűzött feladataik között. A magyar nyelv védelmét feladatuknak tartották. Annál is inkább, mert a páholy tagjai közül legtöbben részt vettek az 1848–49-es forradalomban és szabadságharcban. Időnként már fel-felbukkant a magyarra fordított páholynev: *Egyesség a hazában páholy*. Egy időben párhuzamosan németül és magyarul is használták, végül csak a magyar változat szerepel egészen a páholy megszűnéséig, vagyis 1877-ig. Brassónak, az egyik legfejlettebb magyar polgárvárosnak a lakói főként német ajkú szászok voltak a 18. században. Hazánk első páholya itt alakult 1749-ben: *Zu den drei Saulen Loge*. A század vége felé, 1794-ben az egész Habsburg Birodalomban betiltották a szabadkőművesség működését. Ekkor szűnt meg ennek a páholynek is a tevékenysége. A 19. században a páholyt újjáélesztették. 1871-ben *A három oszlophoz páholy* néven kezdte meg ismét a működését, a 18. századi páholyra emlékezve. Ebben az időszakban a szász lakosság általában már ismerte a magyar nyelvet, ezért választottak magyar páholynevet. Működésük átnyúlt a 20. századba. Csak 1917-ben oszlott fel. Sok más páholynev is átment ilyenféle magyarosodáson.

A soproni páholy is korai páholyaink egyike volt. 1869-ben a német anyanyelvű tagság a *Zur Verbrüderung Loge* nevet választotta a páholy számára, a 18. századi szokásnak megfelelő ajánlással ellátva. A tagság később egyre inkább elmagyarosodott, és ezért időnként már fel-felmerült a magyar *Testvérülés páholy* elnevezés is. Ez egyre gyakoribbá vált, majd párhuzamosan mindkét nyelven megjelölték a páholy nevét. Aztán a német elnevezés előfordulása kezdett ritkulni, utóbb el is maradt. 1901-ben már hangsúlyozni akarták magyarságukat, ezért megváltoztatták a páholy *Testvérülés páholy* nevét is *Széchenyi páholy*-ra. A „legnagyobb magyar” nevét biztosítéknak tartották magyarságuk hangsúlyozására. Egyidejűleg a nagypáholyhoz kérést intéztek, hogy vegyék fel páholyukat a magyar nyelvű páholyok listájára, és az értesítéseket is magyarul küldjék nekik. Ez a magyarosodási folyamat általános volt.

5. Idegenszerűre változtatás. – Ellentétes irányú névváltoztatási sorozat is megfigyelhető, főként a 20. században. A trianoni békekötéssel elcsatolt országrészek páholyaiban névváltoztatásokat hajtottak végre. Álljon itt a sok közül néhány példa. Temesvárott az 1899-ben alakult páholyt *Losonczy páholy*-nak nevezték el a város hős védőjének, Losonczy Istvánnak emlékére. A páholy kulturális kérdésekkel foglalkozott, és legfőbb gondja az volt, hogy az ott élő nemzetiségeket békés egymás mellett élésre serkentse. Losonczy István neve azonban Trianon után az ott élő szerbek számára nem csengett olyan kedvesen, mint a magyar lakosoknak, ezért a nemzetiségi vita kitörését úgy tudták vagy akarták elkerülni, hogy a páholy nevét a semleges hangzásúnak ítélt *Bánát páholy*-ra változtatták. Ugyancsak a nemzetiségi békét kívánták szolgálni a páholy névadói, amikor később a *Pax páholy* elnevezést adták a páholynek. Hasonló okokból változtatták a szabadkai, 1910-ben csupa magyar taggal alakult *Alkotás páholy* nevét *Sztravnenije*-re, vagyis az 'alkotás' szó szerb változatára Szabadkán. Ez történt az 1907-ben Zomborban alakult *Jövendő páholy* nevével is. A szerbek bejövetelekor a magyar páholynevet szerbre fordították, és így *Budutynoszt páholy*-ra változtatták.

A sajátos módon Kelet-Magyarországon, Brassóban működő páholy nevét a Dunántúl római kori nevére, *Pannónia páholy*-ra változtatták a románok bevonulása alkalmából, majd ezt az egyértelműen Magyarországra utaló nevet megváltoztatták a semlegesnek ítélt *Auróra páholy* névre. Hasonló a névváltoztatás módja Szabadkán a latin elnevezésű *Stella Polaris páholy* nevének *Sztravanye páholy*-ra változtatásakor, csak itt latin elnevezésből indultak ki.

6. Kegyeleti változtatás. – Az 1872-ben alakult *Die alten Getreuen páholy* Pesten fokozatosan elmagyarosodott, és a páholynév *Régi Hívek páholy*-ra változott. Főként jótékonykodással foglalkoztak. Ehhez a páholyhoz fűződött a magyar szabadkőműveség legnépszerűbb tevékenysége, az „Ingyen kenyér”, majd kiegészült az „Ingyen tej” mozgalommal, amelyet a budai *Minerva páholy* kezdeményezett. A *Régi Hívek páholy* egyike volt a legnagyobb magyar szabadkőműves páholyoknak. A Nagypáholyház építójének, a páholy főmesterének, a későbbi nagymesternek, Neuschlosz Marcellnek a nevét is kiegészítésképpen hozzátették a páholy nevéhez. Így alakult tehát a páholynév: *Neuschlosz, a Régi Hívek páholy*. Amikor 1945-ben újjáéledt a magyar szabadkőműveség, ezt a páholyt is újraalakították. Neve *Régi hívek páholy* lett; Neuschlosz Marcell neve nem került vissza a páholynévbe.

Névdívatjelenség az is, hogy a magyar páholynevek között a leggyakoribb mind ez ideig a *Kossuth Lajos* páholynév. Ezek között kettő van, amelyik még Kossuth Lajos életében nyerte el ezt a nevet, 1848-ban. Pesten adták ezt a nevet a páholynek először, nyilvánvalóan a történelmi körülmények miatt. A következő budapesti, Kossuth Lajosról elnevezett páholy 1950-ben alakult, és a szabadkőműveség 1950. június 13-án történt betiltása miatt nagyon rövid életű lett. Ugyancsak a történelmi helyzet okozta ezt a páholynévválasztást, mert remélték, hogy a Kossuth Lajosról elnevezett páholyt nem fogják betiltani. Tévedtek. Az első külföldi *Kossuth páholy* 1891-ben, tehát szintén még Kossuth életében alakult New Yorkban. 1899-ben Szabadkán alakították *Kossuth Lajos kör*-t. 1905-ben Mezőtúron kapta a páholy Kossuth nevét. Buenos Airesben, Argentínában a magyarok páholyuknak Kossuth nevét adták.

Hivatkozott irodalom

- ABAFI LAJOS 1993. *A szabadkőműveség története Magyarországon*.
 BERÉNYI ZSUZSANNA ÁGNES 1992. *Szabadkőművesi páholyneveink 1991-ig*. MND. 114. Budapest.
 BERÉNYI ZSUZSANNA ÁGNES 2001a. *Páholyneveink 2000-ig*. Budapest.
 BERÉNYI ZSUZSANNA ÁGNES 2001b. *A szabadkőműveség kézikönyve*. Budapest.

BERÉNYI ZSUZSANNA ÁGNES

ZSUZSANNA ÁGNES BERÉNYI, **Changes in the names of Masonic Lodges**

The names of Masonic Lodges were usually decided by the founders well before establishing the lodges themselves. The possible motivations (including historical factors) for their name choice have already been presented in two booklets (*Szabadkőművesi páholyneveink 1991-ig*

[Names of Hungarian Masonic Lodges up to 1991], Budapest, 1992, ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkatató Munkaközössége, Magyar Névtani Dolgozatok, 114; *Szabakőművesi páholyneveink az ezredfordulóig* [Names of Hungarian Masonic Lodges up to the Millennium], Budapest, 2000, Új Érték Szövetkezet) by the same author. – Names of Masonic Lodges in some cases were also changed. This phenomenon could be explained by several different factors, all of which are illustrated by examples in the paper. Lodge names could be changed to maintain the memory of someone or to acquire a short name. In most cases, however, the name changes were induced by the historical circumstances. These changes sometimes led to proper Hungarian-sounding names, in other cases the name change resulted in an explicitly foreign name, depending on the actual conditions in history.